

DİLLERİN
SINIFLANDIRILMASI
VE
TÜRKÇENİN DÜNYA
DİLLERİ ARASINDAKİ YERİ

2. HAFTA

TÜR 101 TÜRK DİLİ-1

Amaçlar

Bu bölüm tamamlandıktan sonra;

- ❧ Dil olgusu ile ilgili genel bir bakış açısı kazanılması,
 - ❧ Dillerin hangi ölçütlere göre sınıflandırıldığının tespit edilmesi,
 - ❧ Dünyada kaynaklarına ve yapılarına göre hangi dil ailelerinin ve gruplarının olduğu,
 - ❧ Türkçenin de içinde yer aldığı Ural-Altay dil ailesi ile eklemeli diller grubuna ilişkin ayırıcı özelliklerin kavranması,
 - ❧ Türkçenin tarihi gelişimine dair temel evrelerin hatırlanması
- amaçlanmaktadır.

Anahtar Kavramlar

- ∞ Dil ailesi
- ∞ Kaynak
- ∞ Köken
- ∞ Yapı
- ∞ Eklemeli diller
- ∞ Çekimli diller
- ∞ Bükümlü diller
- ∞ Ural-Altay dil ailesi

İçindekiler

- ❧ Dillerin sınıflandırılması:
 - ❧ Kaynaklarına göre: Hint-Avrupa; Hami-Sami ; Çin-Tibet; Bantu; Kafkas; Ural-Altay; Avustralonezya Dil Aileleri ile Diğerleri
 - ❧ Yapılarına göre: Eklemeli; Bükümlü(Çekimli); Tek Heceli Diller
 - ❧ Diğer sınıflama ölçütlerine göre diller
- ❧ Türkçenin dil ailesi Ural-Altay grubunu diğer dil ailelerinden ayıran özellikler
- ❧ Türk dilinin tarihi gelişimi

Dillerin Sınıflandırılması

- ❧ Dil olgusu, çok karmaşık ve canlı bir varlık olarak kabul edilmiş ve sınıflandırma yapılırken de pek çok farklı yönü ve özellikleri temel alınmıştır.
- ❧ Bu nedenle eksiksiz ve tümüyle geçerli bir dil sınıflaması yapıldığı veya yapılabileceği kabulü oldukça iddialı olacaktır.

Dillerin Sınıflandırılması

Ancak buna rağmen, dünya dillerinin daha kolaylıkla anlaşılması ve ilişkilerinin, benzerlik ve farklılıklarının belirlenip kaydedilmesi ve ilgili çevrelerce kullanılabilmesi için çeşitli sınıflandırmalar yapılmıştır.

Dillerin Sınıflandırılması

- Yaygın kullanılan sınıflandırma yöntemleri ise aşağıdaki gibi sıralanabilir:
 - Kaynaklarına göre
 - Yapılarına göre
 - Cümle ögelerinin dizilişine göre
 - Coğrafi ölçütlere göre
 - Diğer ölçütlere göre

Dillerin Sınıflandırılması

☞ Diller, köken ya da yapı bakımından aynı grupta yer alabilir. Bu şekilde ilişkili olan diller arasındaki «karşılıklı anlaşabilirlik» oranı bazen İngilizce-Farsça arasında olduğu gibi %0'a kadar düşerken bazen de Fransızca-İspanyolca arasında olduğu gibi %50'nin üzerine çıkabilmektedir.

Dillerin Sınıflandırılması

- ☞ Ayrıca en yaygın ve sıkça karşılaşılan sınıflama ölçütlerinin de kökenlere ve yapılaraya göre sınıflandırma olduğu ifade edilebilir.
- ☞ Bu nedenle söz konusu iki ölçüte göre yapılan sınıflandırmaları incelemek faydalı olacaktır.

A.Kaynaklarına göre diller

- œ Diller, kaynaklarına(kökenlerine) göre sınıflandırılırken, gramer yapılarına ve söz varlıklarına bakılarak çeşitli ailelere ayrılmıştır.
- œ Özellikle 19. yüzyılda, karşılaştırmalı dil çalışmaları sonucunda sayıları 150 civarında kabul edilen bu ailelerin büyük bölümü Amerika kıtasındadır.

1. Hint-Avrupa Dil Ailesi

- En az 150 dilden oluşan bu dil ailesinin Asya kolu Hintçe, Farsça, Ermenice gibi dillerinden oluşur. Avrupa kolunda ise Germen dilleri (İngilizce, Almanca, Flemenkçe, İskandinav dilleri); Latin (Roman) dilleri (Portekizce, Fransızca, İspanyolca, İtalyanca, Rumence); Slav dilleri (Rusça, Bulgarca, Lehçe, Sırpça); ayrıca Yunanca, Arnavutça Keltçe gibi diller yer almaktadır.

2. Hami-Sami Dil Ailesi

- ❧ Bu dil ailesi, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki farklı topluluklar tarafından konuşulan 250 kadar dili kapsayan geniş bir gruptur.
- ❧ Hami- Sami adı ise Nuh Peygamber'in Tevrat'ta geçen Ham ve Sam adındaki iki oğlunun adına dayanmaktadır.
- ❧ Başlıca kolları Arapça, İbranice, Aramca (ölü dil), Akadca (ölü dil) ve Berberî dilleri gibi dillerden oluşan ailenin coğrafya ve konuşur sayısı bakımından en yaygın üyesi Arapçadır.

3. Çin-Tibet Dil Ailesi

- Doğu Asya'ya yayılmış olan yaklaşık 300 alt dile ayrılan bu ailede çeşitli Çin dilleri, Tibetçe, Tayland dilleri ve Burmaca gibi üyeler en yaygın olanlardır.
- Bu ailenin en kalabalık grubu Çin dilleridir ve bunlar Çin dışında Endonezya, Singapur ve ABD gibi farklı ülkelerde de konuşulur.

4. Bantu Dil Ailesi

☞ Bu dil ailesinin yayıldığı Afrika'nın orta ve güney kısımlarında (örn: Kenya, Uganda, Kongo, Tanzanya vb.) 100 milyon civarında konuşuru bulunmaktadır.

5.Kafkas Dil Ailesi

☞ Kafkasya'daki dört ana dil grubundan biri olan Kafkas dil ailesinde Gürcüce, Abhaz, Çerkez, Lezgi-Çeçen gibi kollar yer alır.

6. Ural-Altay Dil Ailesi/Türkçenin Dil Ailesi

- ☞ Bu dil ailesi, araştırmacıların bazılarınca Ural ve Altay aileleri şeklinde tamamen farklı iki grup olarak kabul edilse de yaygın kabul Ural ve Altay dillerinin ortak bir çatının altındaki iki kol olduğu yönündedir, bu nedenle Ural-Altay dil ailesi adıyla anılır.

Ural-Altay Dil Ailesi

- Yayıldığı coğrafya itibariyle Büyük Okyanus kıyılarından Orta Avrupa'ya ve Akdeniz kıyılarına uzan bu dil ailesi, Hint-Avrupa ve Çin-Tibet dil ailelerinden sonra en fazla sayıda konuşura sahip gruptur.
- Türkçe, Ural-Altay dil ailesinin Altay kolunda yer alır.

Ural-Altay Dil Ailesi

Ural Dilleri	Altay Dilleri
1. Fince	1. Türkçe
2. Ugorca	2. Moğolca
3. Macarca	3. Mançu-Tunguzca
4. Samoyetçe	4. Korece
	5. Japonca

Ural-Altay Dil Ailesi

- Yukarıdaki tablonun içeriği farklı yaklaşımdaki araştırmacılara göre zaman zaman değişmekle birlikte yaygın olarak burada yer verildiği şekilde kabul görmektedir.
- Örneğin;** Altay dilleri grubunda yer alan Japonca ve Korece'nin bu gruba aidiyeti konusunda bazı araştırmacıların şüpheleri olsa da genel kabul bu dillerin de Altay grubuna dahil edilmesi yönündedir.

7. Avustralonezya Dil Ailesi

☞ Bu dil ailesi de yaklaşık 1000 dilden oluşan ve 150 milyon civarında konuşuru olan oldukça kalabalık bir gruptur. Bu grubun en büyük kolları olarak Endonez-Malay dilleri sayılabilir.

8. Diğerleri

En çok konuşura sahip ve en önemli sayılabilecek bu altı dil ailesinin yanında Afrika'da, Asya ve Amerika'da da çok sayıda yerel dil aileleri de mevcuttur.

B. Yapılarına Göre Diller

- ❧ Dünya dillerini, kökenlerine göre sınıflandırılmanın yanında yapılarına göre gruplandırma da rağbet gören bir yöntem olmuştur.
- ❧ Bu yöntemle yapılan bir tasnif sonucunda ise ortaya, yaygın olarak kabul edilen şu dil sınıfları çıkacaktır:
 - ❧ Eklemeli diller
 - ❧ Bükümlü (çekimli) diller
 - ❧ Tek heceli (yalınlayan) diller

1. Eklemeli Diller

- ❧ Türkçe, sondan eklemeli bir dil olarak bu grubunun en tipik örneklerinden biridir.
- ❧ Bu gruba giren dillerde, değişmeyen bir kökün önüne veya sonuna gelen eklerle sözcükte anlam ve görev değişikliği gerçekleşebilir.
- ❧ Örn: hızlanmadan: hız+lan+ma+dan, kısaltmalar: kısa+cık+lar,...

Eklemeli Diller

Eklemeli diller grubuna ait olan Türkçe dışındaki diller ise Moğolca, Mançuca, Tunguzca, Fince, Macarca, Samoyetçe, Korece ve Japonca olarak sıralanabilir.

2. Bükümlü(çekimli) Diller

- ☞ Bu gruba giren dillerde yeni sözcükler, temel alınan sözcüğün kökünden türer.
- ☞ Bu türeme sırasında özellikle, temel alınan sözcüğün kökündeki ünlü/ünlüler (sesli harfler) değişerek yeni sözcük oluşurken bu değişime de **büküm** denir.

Bükümlü(çekimli) Diller

œ Örnek:

œ K e T e B e: yaz-dı

œ K a T i B: yaz-an

œ me K T u B: yazılan

œ Yukarıdaki Arapça sözcük çekimleriyle farklı anlamlara gelen farklı sözcükler oluşmaktadır.

Bükümlü(çekimli) Diller

- ☞ Benzer şekilde İngilizce de drİnk > drAnk > drUnk örnekleri de İngilizcenin benzer sistemini gösteren örneklerdir.
- ☞ Bu şekilde bükümlü olarak tanımlanabilecek diller arasında Arapça ve İngilizce dışında Rusça, Almanca, Fransızca, Farsça gibi diller yer almaktadır.
- ☞ Ancak Hint-Avrupa dillerinde ve özellikle İngilizcede büküm azalmış ve kaybolacak hale gelmiştir.

3. Tek Heceli Diller

- ☞ Tek heceli sözcüklerden oluşan bu dillerde sözcüklerin çekimi/bükümü yoktur ve bu diller ek almazlar yada değişikliğe uğramazlar.
- ☞ Bu dillerde kelimeler, cümle içinde yerleri değiştirilerek ya da farklı kelimelerle yan yana getirilmek suretiyle yeni anlamlar kazanır.

3. Tek Heceli Diller

☞ Bu dillerin en tipik örneği Çince ve Tibetçe sayılabilir. Ayrıca bazı Himalaya ve Afrika Dilleri, Endonezya ve Vietnam dilleri de Tek heceli (yalınlayan) diller grubuna dahil edilmektedir.

C. Diğer Sınıflama Ölçütleri

- ❧ Diller sınıflandırılırken dilin kökeni ve yapısı dışında cümle ögelerinin dizilişi veya dilin hakim olduğu coğrafya da ölçüt olarak kabul edilmiştir.
- ❧ Ancak en yaygın olarak kabul gören ve geçerli sayılan ölçütlerin köken ve yapı olduğunu tekrar ifade etmekte yarar vardır.

Türkçenin Dil Ailesi Ural-Altay Grubunu Diğer Dil Ailelerinden Ayıran Özellikler

- ❧ Türkçenin de üyesi olduğu Ural-Altay dil ailesinin diğer gruplardan ayrılan en önemli yanı bu ailedeki dillerde «ses uyumu» ilkesinin bulunmasıdır.
- ❧ Ayrıca bu gruptaki dillerde çekimleme ve türetmeler ekler aracılığı ile yapılır, yeni sözcükler oluşurken sözcüğün kökü değişmez.
- ❧ Hint-Avrupa dillerinde ön ek kullanılırken bu grupta son ekler kullanılmaktadır.

Türkçenin Dil Ailesi Ural-Altay Grubunu Diğer Dil Ailelerinden Ayıran Özellikler

- ❧ Bu dil ailesinde sıfatlar isimlerin önünde yer almaktadır.
- ❧ Arapça, İngilizce gibi dillerde olan gramatikal cinsiyet Ural-Altay dil ailesinde yoktur.
- ❧ Soru eki bu ailedeki tüm dillerde kullanılmaktadır.
- ❧ Bu gruptaki dillerde sayı sıfatlarının ardından gelen sözcüklere çoğul eki kullanılmaz.

Türkçenin Dil Ailesi Ural-Altay Grubunu Diğer Dil Ailelerinden Ayıran Özellikler

- Ural-Altay ailesine mensup dillerde sözcüklerin önünde belirtme edatı görevindeki «the (İng.), das/der (Alm.)» gibi artikeller bulunmaz.

Türk Dilinin Tarihi Gelişimi

- ❧ Köken bakımından Ural-Altay dil ailesinin Altay koluna, yapı bakımından ise eklemeli diller grubuna bağlı olan Türkçe, 250 milyon civarında konuşuru ile en güçlü dünya dillerinden biri olmanın yanında, takip edilemeyen dönemlere kadar uzanan tarihi ile de dünyanın en eski ve köklü dillerindedir.

Türkçenin takip edilemeyen dönemleri

1. Ana Altay Dil Birliği Dönemi (Teorisi):

- ❧ Bu teoriyi savunanlara göre Türk dilinin takip edilemeyen en eski dönemi «Altay Dil Birliği» dönemidir.
- ❧ Teoriye göre Türkçe bu dönemde Moğol, Japon, Kore ve Mançu-Tunguz dilleri ile beraber ortak bir dil ailesine mensuptur.
- ❧ Bazı dilbilimciler ise böyle bir dönemin varlığını kabul etmemektedir.

Türkçenin takip edilemeyen dönemleri

2. Ön Türkçe Dönemi (M.Ö. 3200'den önce):

- Altay dil birliğini kabul etmeyen araştırmacılar Türk dilini dönemlere ayırırken ilk evre olarak «Ön Türkçe Dönemi»ni kabul ederler.
- Altay teorisini kabul edenler ise bu dönemi Altay döneminden sonra Türkçenin bağımsızlaşmaya başladığı evre olarak ifade ederler.

Türkçenin takip edilebilen dönemleri

- ∞ Ana Altay birliğinden ve ön Türkçe döneminden sonraki evreler, Türkçenin öncelikle Sümer tabletleri ve daha sonra Çin ve Bizans kroniklerinden takip edilmeye, ardından da Türkçe yazılı metinlerin ortaya çıkmaya başladığı evreler olarak hakkında daha fazla ve güvenilir bilgiye ulaşmanın mümkün olduğu dönemleri kapsar.

Türkçenin takip edilebilen dönemleri

1. İlk Türkçe Dönemi (M.Ö. 3200-M.S. 6. yy):

- ❧ Bu evrede Türkçe Ana Batı Türkçesi (LİR Türkçesi) ve Ana Doğu Türkçesi (ŞAZ) Türkçesi olarak iki kola ayrılır.
- ❧ Bu dönemi aktaran kaynakları genellikle Sümer tabletleri ile Çin ve Bizans kronikleri olarak ifade edilebilir.
- ❧ Türk kökenli Hunlar, Avarlar, Peçenekler gibi topluluklar ile ilgili bazı belgeler bu dönemin önemli kaynaklarıdır.

Türkçenin takip edilebilen dönemleri

2. Eski Türkçe Dönemi (7.yy-12.yy):

- ☞ Bu evrede, Doğu Türkçesinde Köktürk, Uygur, Karahanlı; Batı Türkçesinde ise Tuna Bulgarçası yazı dilleri olarak varlığını sürdürmüştür.
- ☞ Bu evre, Türk dilindeki bilinen ilk yazılı kaynakların ortaya konulduğu evredir.
- ☞ Bu dönem, yazılı eserler sayesinde hakkında daha ayrıntılı ve gerçekçi incelemelerin yapılabilirdiği bir evredir.

Türkçenin takip edilebilen dönemleri

a. Köktürkçe Dönemi (7.yy-8.yy):

- ☞ Türk kültürünün, tarihinin ve dilinin en önemli ve somut kaynaklarından olan Orhun Yazıtları, Türkçenin bu evredeyken ne kadar zengin bir yazı diline sahip olduğunu kanıtlar.
- ☞ Ayrıca, bu yazıtların henüz 7.-8. yy'larda aktardığı olgun dil ve üslup aynı zamanda bu yazıtların öncesinde uzun bir evre olduğunu ve Türkçe'nin çok daha erken dönemlerden beri varlığını sürdürdüğünü, bununla birlikte gelişmeye devam ettiğini ispatlar niteliktedir.

Türkçenin takip edilebilen dönemleri

- Orhun yazıtları; Kül Tigin, Bilge Kağan ve Vezir Tonyukuk adına dikilen mezar taşları olmak yanında, yönetenler ve yönetilenler için öğütlerin yer aldığı ilk siyasetname metinleri niteliğindedir.
- Bu metinlerin bir özelliği de Türkçenin bütün gramer özelliklerini yansıtabilecek kadar hacimli olmalarıdır.

Türkçenin takip edilebilen dönemleri

b. Eski Uygurca Dönemi (8.-12. yy):

- ❧ Köktürk devleti 745 yılında yıkıldıktan sonra Uygur devleti kurulur.
- ❧ Ancak Uygurca dönemi, pek çok yönden Köktürkçe döneminin devamı sayılabilir.
- ❧ Bununla birlikte devletin dini Maniheizm olup, eserler de Mani ve daha sonra Uygur alfabesi kullanılarak; taş, kağıt, deri vs. çeşitli malzemelere yazılmıştır.

Türkçenin takip edilebilen dönemleri

- ☞ Ayrıca bu dönemde rastlanan tahta kalıplardan matbaanın da kullanıldığı anlaşılmaktadır.
- ☞ *Altun Yaruk, Irk Bitig, Sekiz Yükmek* gibi eserler dönemin en bilinen eserleridir.

Türkçenin takip edilebilen dönemleri

c. Tuna Bulgarçası Dönemi (9.-11.yy):

- ✧ Bu döneme ait Köktürkçe ve Uygurca dönemi kadar malzeme olmayıp günümüze kadar ulaşan sınırlı belge ve eserler bulunmaktadır.
- ✧ Diğer dönemlerden ayrıldığı en önemli nokta ise bazı temel gramer hususları olarak ifade edilebilir.

Türkçenin takip edilebilen dönemleri

d. Karahanlıca Dönemi (11.-12.yy):

- ❧ Köktürkçe ve Uygurca döneminin devamı niteliğinde bir evredir.
- ❧ Türkler bu dönemde İslamiyetle tanışmış ve Türkçeye Arapça-Farsça sözcükler de girmeye başlamıştır.
- ❧ Bu dönemde Uygur alfabesi yanında Arap alfabesi de kullanılır.

Türkçenin takip edilebilen dönemleri

- ❧ Günümüzde, Türkçenin eski dönemleri denildiğinde akla gelen pek çok eser Karahanlıca döneminin yazılı ürünlerdir.
- ❧ Bu İslamiyete geçiş dönemine ait eserlerin en çok bilinenlerinden bazıları ve yazarları şöyle sıralanabilir:
 - ❧ *Divan-ı Lügati't-Türk* - Kaşgarlı Mahmut
 - ❧ *Kutadgu Bilig* - Yusuf Has Hacib
 - ❧ *Atabetü'l-Hakayık* - Edip Ahmet Yükneki
 - ❧ *Divan-ı Hikmet* - Hoca Ahmed Yesevi

Türkçenin takip edilebilen dönemleri

3. Orta Türkçe Dönemi (13.yy-16.yy):

❧ Eski Türkçe ve Yeni Türkçe dönemleri arasında bir geçiş oluşturan bu evrede Orta Asya'da kullanılan ortak bir Türkçe söz konusudur ve bu Türkçenin değişime uğradığı da gözlemlenir.

Türkçenin takip edilebilen dönemleri

- ❧ Bu dönemin içerisinde aşağıdaki şu evreler yer alır:
 - ❧ a. Harezmi Türkçesi Dönemi (14.yy)
 - ❧ b. Kıpçak Türkçesi Dönemi (13.-16.yy)
 - ❧ c. Eski Anadolu (Türkiye) Türkçesi (13.-15.yy)
 - ❧ d. Volga Bulgarçası Dönemi (13.-14.yy)
 - ❧ e. Çağatay Türkçesi Dönemi (15.-19.yy)
- ❧ Yukarıdaki evreler bir yandan aynı dönemde farklı coğrafyalarında var olan, aynı zamanda da yakın coğrafyalarda farklı yüzyıllarda konuşulan Türkçenin görünüşleridir.

Türkçenin takip edilebilen dönemleri

4. Yeni Türkçe Dönemi (16.-20.yy):

- ☞ Bu dönemde Doğu'da Çağatay Türkçesi konuşulur ve bu dil ile zengin bir edebiyat ortaya konur.
- ☞ Batı'da ise, Eski Anadolu Türkçesinin devamı niteliğindeki Osmanlı Türkçesi kullanılmıştır.
- ☞ Bu dil de siyasi ve ekonomik gücün etkisi ile geniş coğrafyalarda varlığını kabul ettiren ve kültürel anlamda zengin bir dil haline gelmiştir.

Türkçenin takip edilebilen dönemleri

5. Çağdaş Türkçe Dönemi (20.yy'dan günümüze):

- Yeni Türkçe döneminde Batı'da Osmanlı Türkçesi konuşma ve yazma dili, Doğu'da ise konuşma dilleri arasında farklılıklar olsa da Çağatay Türkçesi ortak yazı dili olarak kullanılmakta idi.
- Ancak 20. yy'da SSCB'nin siyasi amaçlarla hayata geçirdiği dil politikaları ile Orta Asya'daki Türk toplulukların alfabeleri değiştirildi ve Kırgız Türkçesi, Kazak Türkçesi, Azeri Türkçesi, Özbek Türkçesi gibi ayrışmalar ortaya çıktı.

Türkçenin takip edilebilen dönemleri

- ☞ Anadolu'da ise verilen bağımsızlık mücadelesi sonunda kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde yapılan dil devrimi ile önce alfabe değişikliği ve sonrasındaki dili sadeleştirme çalışmaları ile Osmanlı Türkçesinin yerini Türkiye Türkçesi aldı.
- ☞ Anadolu'daki bu dönüşümün de olumlu-olumsuz etkileri günümüzde halen tartışılan bir mesele olarak varlığını sürdürmektedir.

Başvuru Kaynakları

- ❧ Babacan, Mahmut (2007) *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, İstanbul: 3F Yayınları.
- ❧ Boz, Erdoğan- Yaman Ertuğrul. *Üniversiteler İçin Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*, 4. Baskı, Ankara: Yargı Yayınevi.
- ❧ Demir, Nurettin- Yılmaz, Emine (2009). *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*, 1. Basım, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Başvuru Kaynakları

- ❧ Durmuş, Mustafa (Ed.) (2010). *Üniversiteler İçin Türk Dili El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yay.
- ❧ Eker, Süer (2005). *Çağdaş Türk Dili*, 3. Basım, Ankara: Grafiker Yayınları.
- ❧ Korkmaz, Zeynep vd. (2007). *Türk Dili ve Kompozisyon*. Ankara: Ekin Yay.

Başvuru Kaynakları

- ❧ Sarı, Mehmet, (2011). *Fakülte ve Yüksekokullar İçin Türk Dili Ders Kitabı*, Gen. 2. Basım, Ankara: Okutman Yayıncılık.
- ❧ Yakıcı, Ali vd.(2010). *Üniversiteler İçin Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- ❧ İnternet kaynağı: Türk Dil Kurumu, (2016). Güncel Türkçe Sözlük (www.tdk.gov.tr), Ankara.